

|| Եպահու :

Ի՞ն է Փ մետաքսը, այսինքն առանց բը-
ժոժը եփելու ելածը, ամէն տեսակէն
լաւ է. որ պէտք եղած աստիճանին
հասածին պէս՝ որդը գուրս կը հանեն
ու մետաքսը կը զատեն : Ի՞ս տեսակը
խիստ մաքուր կ'ըլլայ . բայց բժոժին
վրայի դրսի կողմէն եղած պատեանը
շաա զգուշութեամբ պէտք է հանել, և
անեփ մետաքսը եփած մետաքսի հետ
ամենեւին խառնելու չէ : Եփած մե-
տաքս ըսուածը ան է որ դիւրաւ մէկմէ-
կէ բաժնելու համար կ'առնեն ջրի մէջ
կ'եփեն :

Ի՞ժոժին կատարեալ հասուննալէն
ութը տասը օր ետքը՝ բժոժները առ-
նելու ու լաւերը գէշերէն ընտրելէն ետ-
քը զատ զատ զնելու է . վասն զի գէշե-
րէն ելած մետաքսը հաստ կ'ըլլայ :

ԱՐՈՒԵՍՏ ՊԱՅՏԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Գ.

Չիերու նշաններուն և բնութեանց վրայ
գիտնալիւ :

ԾԱՃԿԱՑ պայտարներուն համար կ'ը-
սեն թէ վաթսունուերկու գեղեցկու-
թեան ձիրք կամնշաններ կը համրեն ,
որոնց ամէնքը մէկտեղ մէկ ձիու վրայ
բոլորը գտնուիլ անհնարին բան է կ'ը-
սեն . բոլոր աշխարհիս վրայ մէկ հատ
գտնուի նէ , անոր նմանը ուրիշ անկա-
րելի է գտնուիլը . բայց ետքն ալ իննի
կը վերածեն . իրեք ուղտէն , իրեք ջո-
րիէն , իրեք ալ կովէն . ըղտու արտեա-
նունք ունենայ , ըղտու վիզ , ըղտու ջիղ .
ջորիի ականջ , ջորիի պոչ և ջորիի սըմ
բակ . կովու կող , կովու ուս և կովու
ոտք :

Ի՞սոնք ընդհանրապէս խօսելով , հոս
ըրս յօդուածի մէջ բովանդակենք ա-
ղէկ ու գէշ նշանները , ու քանի մը տե-
սակ ձիերու բնուառութիւնները :

ՅՈԴՈՒԱԾ Ա.

Չիերուն աղէի նշանները :

Ի՞նչորաշուտի՝ . Ի՞նաիր կենդանիներու
մէջ կը գտնուի կլորիկ աղուոր աչքե-
րով . բազէի պէս նայուածք կ'ունենայ .
խիստ՝ անգութ բարք չունենար , անուշ
կը վարուի մարդու հետ :

Դանիը մէծ՝ . Դանկը մէծ ու Ճակա-
տը աղուոր համեմատ մէծութիւն կ'ու-
նենայ . ոսկորոտ կ'ըլլայ . վեհանձնա-
կան տեսքով կենդանի է . Վիւրտերու
քով կը գտնուի :

Եղէ գնահանջ՝ . Ի՞կանջը բարակ կ'ըլ-
լայ . նժոյգ կամ ոէսկէյլն և նիւրէֆէ
ձիերուն մէջ ալկը գտնուի . յարգի ձի է :

Ա արտանշն՝ . Շակտին մէջտեղը
գունաւոր վարդածե նշան մը կ'ըլլայ .
ընտիր ու յարգի ձի է :

Ա աղը էտիուղ՝ . Ի՞նտիր ձիուն մա-
զերը կակուղ կ'ըլլան . հաստ մազ ու-
նեցող ձին բանի չիգար :

Ա ահանավուղ՝ . Ա զին տակէն ու ծնօ-
տին կողմերէն գէա ՚ի ականջները ելած
ծալք ծալք երեցող գիծ մը կը ձգէ իր
գունովը . նժոյգ ազնիւ ձիերու մէջ կը
գտնուի ու յարգի է :

Օ՞նօդադարդ՝ . Կզակին տակէն մա-
զերը կ'առնէ , խռչափողին վրայէն գիծ
մը քաշածի պէս դարուվար կ'երթայ .
նժոյգներու մէջ կը գտնուի :

Ա անջագէղ՝ . Ի՞աշին տակը վզին եր-
կու կողմը իր մազերուն գունովը գիծ
մը կը ձգուի , մինչեւ ուսը կ'իջնայ , ո-
մանցն ալ քիչ մը կարծ կը մնայ . յարգի
է , քալուկ ձի ըլլալու նշան է . նժոյգ-
ներու մէջ կը գտնուի :

Ա արձանէջ՝ . Ա էջքը կարծ ըլլալուն՝
թոյլ ըլլար . ցորեկը որչափ յոզնած ըլ-
լայ նէ առաւօտը դարձեալ թեթևոգի
կ'ելլէ՝ ամենեւին աշխատութիւն չքա-

1 էլմա կէռպէւ :	6 գալգան պօյունլու :
2 գաճառը պէօյիւն :	7 Զեյնէ ալենդրա սէլլէ :
3 գամը գուլագւը :	Կամբէագառը ելլինլու :
4 կիւլ նիշանը :	8 Պօյնաւեփա սէլլէ :
5 թիւյի նույնացք :	9 Պէտ գըստ :

շածի պէս . ընտիր ձիերու մէջ կը գըտ-
նուի :

Պուլ բարակ¹ . Վալուկ ձի կ'ըլլայ .
նժոյգ ձիերու մէջ կը գտնուի , աղէկ
ձի է :

Արտելը հարճ² . Վալուկ ձի կ'ըլլայ ,
շատ յարգի է : Դժանայի կողմերը
թիւլքմէններու քով կը գտնուի :

Աղնաթեալ³ . Ծամթերը հաստ են ,
բեռ տանելու աղէկ կուգան , ուժով
կենդանի կ'ըլլան . հասարակ ձի են :

Պանակապին տէղը նէլ⁴ . Արկու մատդ
իրարու քով զնես և ոտնակապին տե-
ղը չափես նէ , երկայն չես գանար . ա-
սանկ ձին երկայն ճամբայ ընելու կը
դիմնայ՝ որչափ ալ հեռու երթայ , ըն-
տիր ձիերու մէջ կը գտնուի :

ՅՕԴՈՒԱԾ Բ .

Չիերան գէշ նշանները :

Ճերմակալուտ⁵ . Ոէկ ձիուն աչքին
մէջ երբոր Ճերմակ բիծեր կ'ըլլան , որ-
շափ պատուական ու նժոյգ ձի ալ ըլ-
լայ՝ յարգի չէ :

Աղնալուտ⁶ . Վաքերը զիսօք կ'ըլլայ ,
անգութ բնութիւն կ'ունենայ :

Իշագլուտ⁷ . Վալուխը մեծ տգեղ ու
տձե կ'ըլլայ . ասանկին շունչն ալ կարճ
կ'ըլլայ և զարն ՚ի վեր ելլելու ատեն
կ'անձըրկի կը մնայ :

Պղացուրներն⁸ . այսինքն ըղտու պըռ-
կունքով . պրկունքները կախուած կ'ըլ-
լան , որով տգեղ կ'երենայ , ու ծերա-
նայ նէ՝ պրկունքները գետին քսքըսե-
լով կը վիրաւորէ , ու կշտանալու չափ
խոտ չկրնար ուտել :

Ալակ հարճ⁹ . Ա երի ծնօտը կարճ ,
ծերանայ նէ սանձի չիգար :

Օնօքը մակառուր¹⁰ . Օ ճնօտին վարի ու-
կորները իրարմէ աղէկ զատուած չեն .
ասանկին գլուխը պինդ կ'ըլլայ , սանձ
չուզեր չառներ . ուզած կողմդ չես կըր-

նար դարձընել , հեծնողին նեղութիւն
կուտայ :

Պղատան¹¹ . Ա երի ակուաները վա-
րինին հետ դիմացէ դիմաց չիգար , գըր-
սօք կը մնայ , խոտ չկրնար փրցընել :

Տահակը¹² . Ա իզը երկայն բարակ՝
տախտակի նման , զոր ու տափակ , ա-
սանկին մէջքն ալ երկայն կ'ըլլայ , որով
տեսք ալ չունենար ու թոյլ կ'ըլլայ :

Խորագումակ¹³ . Խունակը շիտակ չէ ,
խոր է . տգեղ ձի կ'ըլլայ , և դարն ՚ի
վեր չկրնար ելլել :

Պղագաւատի¹⁴ . Վաջըը լեցուն կ'ըլ-
լայ , ետին նեղ . անոր համար թամբ
ըռուներ :

Պուլ հաստ¹⁵ . Ա յ տեսակ կենդանի-
ները ազնիւ ընտիր չեն ըլլար :

Պանակապին տէղը երկայն¹⁶ . Վրեք մատդ
ոտնակապի տեղը խոթես ու սըզմի նէ՝
բեռան չդիմանար :

ՅՕԴՈՒԱԾ Գ .

Տաճէաց լու չսեպած նշանները՝ առելբրդա-
պաշտ հաբծեօտ :

Չիժուկ . Չիերուն մէջ ոմանց ճակ
տին մէջտեղը երկու նշան կ'ըլլայ , կամ
իրարու վրայ և կամ իրարու քով . քովի
քով ըլլան նէ , դիմացը ելլողին վնաս
կուտան կ'ըսեն , իրարու վրայ ըլլան նէ՝
հեծնողին :

Պայտարներէն ոմանք տեսնելով որ
աս նշանը կենդանւոյն առուծախքին
վնաս ունի , ասանկ կերպով մը անյայտ
կ'ըսեն . աղտուականինը կը ծեծեն , ձէ-
թով կը խառնեն , ճակասը կը քսեն ,
ինչուան որ ան մազերը թափէ , կաշին
ուռեցընէ ձգէ . ետքը ձէթով կը սկսին
կամաց կամաց ճակատը շիել , մինչեւ որ
կաշի կապէ , մազերն ալ գալ սկսին նէ՝
մատով միշտ դէպ ՚ի մէջտեղը կը պառ-

1 Տէլէ ունաւի :

2 Թակա պայտանը կամ Պօլուս ճշլեգ , կամ
Պարան պայտանը :

3 Եյէր պէւէի :

4 Տէլէ ունաւի կամ պէւէի գուցէւլ :

5 Պայտանը գուցն :

6 Պայտանը ունաւի :

1 Գոյրունը նմէն :

6 Էստեւ ինուլին :

2 Գուը գըսան :

7 Էնէ գումաւ :

3 Էստեւ պէւէլին :

8 Տէլէ ունաւի :

4 Պայտանը ունաւի :

9 Իստ չընեսի գըսան :

5 Ագ ինուլին :

10 Զէւնեսի պէւէլին :

կեցրնեն ու մէկ հատ կ'ընեն ան նշանը :

Եթու էթէնէստ : Մէկ կամ երկու երեսն ալ նշան կ'ունենայ . ասոր համար ալ կ'ըսեն թէ հեծնողին ալ՝ դիմացը ելլողին ալ գործը ձախորդդ կ'ընէ :

Դաշնագույն պուրիւսուս . Երբեմն կ'ըլլայ որ կենդանւոյն առջի ստքերուն մէջ տեղը փորուն մօտերը եղած մազերը կը շրջին . ասոր համար կ'ըսեն որ հեծնողը գնացած տեղը պատիւ չգտներ՝ կը վորնտուի :

Ի՞ ալսու . Ամբակին վրայի մազերը ձերմակ ու սև խառն կ'ըլլան կամ ձեր մակին մէջը սև կ'ունենայ :

Չափասար . Առջեւի աջ ստքը , և ետքի ձախ ստքը , կամ ասոր հակառակ առջեւի ձախ ստքը , ետեւի աջ ստքը մէկ գոյն կ'ըլլան . թէ որ իրեք կամ չորս ստքերը մէկ գոյն են նէ , վնասակար չեն սեպեր , իսկ առջինին պէս ըլլան նէ , հեծնողին բանը ձախորդդ կ'երթայ ըսելով ամենևին յարգի չեն համարիր :

Ի՞ ի՞ ալսու և չափասար նշանները կենդանւոյն յարգը արժեքը կ'իջեցընեն՝ պակասաւոր է ըսելով չեն առներ . անոր համար պայտարները ասանկ բան մը կ'ընեն աս նշանները անյայտ ընելու համար . Կիրի փոշին և բարակ ծեծած վընընը կը խառնեն , ջրով կը շաղուեն , ան բծերուն վրայ կը քսեն ու կը կապեն . մէկ ժամէն ետքը կը քակեն՝ տաք ջրով օձառով կը լուան , ու ջորնալէն ետքը ձէժ կը քսեն , տեղը ձերմակ մազ կուգայ , ու ան բծերը անյայտ կ'ըլլան : Եւ կամ ոչխարի կամ կոլու նոր երած փորոտիքը կը կապեն ան բծերուն վրայ , ան կը հոտինողը կը կապեն , ասանկով մազերը կը թափին , ու ձերմակ մազ կուգայ տեղը :

Արաբացիք անանկ թշնամի են կ'ըսեն , որ ասանկ գէշ նշաններ ձիւ մը վրայ տեսնեն նէ՝ հրացանով կը զարնեն կը սպաննեն ան ձին :

ՅՈՒՌԱԾԱԾ Դ .

Դժոյդ այսինքն աէօհլան և թէ-ըէ Քէ չիերուն Վրայ Գիտնալիւ :

Դժոյօհ ձին Արաբիայէն կ'ելլէ . թէ պէտ և այնչափ գեղեցիկ չէ , բայց շատ լաւ բնաւորութիւններ ունենալով , Արաբացւոց մէջ ալ շատ յարգի է՝ ուրիշ տեղեր ալ . և քանի մը գեղեցիկ նշան ներ սեպհական է ասոնց , այն է խրն ձորացւի , վահանավիզ , եղեգնական ըլլալ և այն , ինչպէս առջի յօդուածին մէջ յիշեցինք :

Դպ տեսակ ձին շատ մաքրասէր կենդանի է . երբոր զարմանեն ու դոյլով ջուր տանին՝ պէտք է որ թէ դոյլ մաքուր ըլլայ և . թէ վրան մաքուր լաթով գոցած , իր աջքին առջեւը բանալու է . ջրին ձեռք դպուցած ըլլան , թէ և ինքը տեսնէ ալնէ կ'իմանայ , ան ջուրը միխմեր :

Դամբէ յոզնած եկած ալ ըլլայ , թէ որ ինքիրեն թողուս՝ ջուր միխմեր , զիտնալով որ վնաս կ'ընէ :

Մէծամեծները և հարուստները աստեսակ ձիուն շատ պատիւ կ'ընեն , և տներնին պահելը , ձեռքէ չհանելը իրենց բաղդաւորութեանը պատճառ կը սեպեն , որպէս թէ պատիւնին ու իշխանութիւննին ասոնց ստքովը կ'աւելնայ , ու իրենց շատ ձի ստանալու ալ սրատճառ կ'ըլլայ :

Կատերը աս տեսակ ձիերուն համար քանի մը բաներ իրեւ փորձուած և ստուգուած կը պատմեն : Եր տերը , կամ իր տիրոջը տնէն մէկը մեռնելու ըլլայ նէ , չուտեր չիխըմեր՝ տրտմութե հառաջելով կուլայ կ'արտասուէ . աս հաւանական է . բայց մէկան որ կ'ըսեն թէ տէրը հեռու տեղ ալ մեռնի նէ , անոր մեռնելու մօտ ժամանակը կը սկսի լալ , յայտնի առասպէլ է . ոմանկը ալ չեն ապրիր , տիրոջը ետեւէն կը մեռնին կ'ըսեն . Դպ բաներս նժոյդ ձիուն հաւատարմութիւնը ցուցընելու համար շափազանցութեամբ զուրցուեր են :

Ի՞ս յայտնի է, թէ աս ձիով ճամբայ երթաս նէ՝ անվախ կ'ըլլաս, վտանգաւոր տեղեր չերթար, ժամերով առաջ կ'իմանայ կը զգայ գող կամ թշնամի եղած տեղը, գլուխը կը դարձնէ :

Պառկիս նէ, պահապանի պէս քովդ կը սպասէ . թշնամի գալու ըլլայ նէ՝ խինջելով իմաց կուտայ, զինովը կը զրդէ, ել երթանք ըսելու պէս շարժմունքներ կ'ընէ : Ի՞սկեր կամբարեկամ զալու է նէ, ուրախութեան մը ցոյց կուտայ, գլուխը վեր վերցրնելով կը խինջայ :

Ի՞ս ձիերուն քով աս տիրասեր ընաւորութիւնը կայ որ գետէն անցնելու ատեն յանկարծ տէրը ջուր իյնայ նէ՝ լաթէն կը խածնէ անմնաս ցամաքը կը քերէ կը հանէ : Տէրը թշնամիէ զարնուի և մէռնի ալ նէ, ոտքով զինով թշնամոյն մէջ կը մտնէ կը կուռի. ոչ ինքինքը ձեռք կուտայ, ոչ ալ տիրոջը մեռելը, և խածնելով կը տանի ապահով տեղ կը հանէ : Ա երջապէս անանկ սաստիկ զգացողութիւն ունեցող կենդանի մընէ որ իրեն համար տրուած ստակը փուշի չի չիհանել :

Վրաբիայէն տեսակ մը ձի ալ կ'ելլէ, ողուն նիւրէֆի անուն կուտան . նժոյգի բնաւորութիւն չունի, բայց Տաճկաց առջեր շատ յարգի է : Իսոր վրայ ալ աս առասպելը կ'աւելցրնեն Տաճկըները թէ հինգաբթի իրիկունները որ ուրբաթ լուսնալու է՝ աղէկ չուտեր, փղի պէս կը շարժի, և կը տըքայ . Տաճկըները կ'ըսեն որ Հաւոյէ ուէմ չէրէր ճռամա իէ ճէլքրէ . . . իրը թէ հու կանչող ներուն ձայնակից կ'ըլլայ :

Պ. Պ

ԲՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑՄՈՒԽԵՐԵՐ

Ի՞նչո՞ւ հողէ ամանի մէջ լեցուցած ջուրը սառելու որ ըլլայ ամանը կը կոտրի .

— Ա ասն զի ջուրը երբոր իր ջերմութիւնը կը կորսնցընէ ու կը սկսի պաղիլ, մասունքները կը սկսին իրարու-

հետ միանալ . և թէ որ ջուտով պաղելու ըլլայ կը քիւրեղանան, անով սառոյցը անկիւնաւոր կ'ըլլայ ու մէջը օդ կը մտնէ . որուն ընդարձակելովը ամանը կը կոտրի : Իմանապէս աղբիւրներուն անցնելու ճամբան երբեմն կ'աւրուի, քարերը կը կոտրին, ծառերը կը Ճեղքին, ճամբաներուն յատակը վեր կը բարձրանայ սառոյցին օդէն ընդարձակելովը :

Ինչո՞ւ երբոր ամաններուն մէջի ջուրը սառի հալելու ատեն ամանը կը կոտրի .

— Ա ասն զի ջերմութիւնը սառին մէջ թափանցելով զանգուածը կը շատցընէ . ուստի վրայի կողմէն երբոր սառը կը սկսի հալիլ, հալածը ամանին տակը կ'իջնայ . անով կամաց կամաց լեցուելով օդը գուրս կը հանէ, ու ելլելու ատեն սառին կոտրները կ'ընդարձակի, և ամանը կը կոտրի :

Ինչո՞ւ ջուրը երեսէն կը սկսի սառիլ .

— Ա ասն զի ջրին երեսը անմիջապէս դրսի օդին հետ հաղորդակցութիւն ունենալով նախ ինքը կը կորսրնցընէ ջերմութիւնը, և վարի կարգերը կամաց կամաց կը սառին երբոր իրենց ջերմութիւնը կը կորսնցընէն ցրտին սաստիկութեամբը : Ուստի սխալ ելլելը թէ սառը ջրին տակէն կը սկսի սառիլ, ու իրեն թեթևութեամբը ջըրին երեսը կ'ելլէ :

Ինչո՞ւ անձրեւ չեկած՝ կատուները իրենց թաթիկովը ականջնին կը քերեն .

— Ա ասն զի բոլոր մէժնոլորտը պատած խոնաւութիւնը իրենց մազին մէջ թափանցելով՝ կը սկսի քերուիլ . անոր համար կը ջանանքերելով մեղմացընել : Ի՞ս բանս շատ մարդու ալ կը հանդիպի, որոնց մազը խոնաւութենէն թրջելով քերուիլ կը սկսի :

Ինչո՞ւ երբոր գուրպան չոր ըլլայ՝ զիւրաւ ոտք կը մտցուի, և երբոր թաց՝ դժուարաւ .

— Ա ասն զի խոնաւութիւնը գուրպային թելերը ուռեցընելով կը պղտիկցընէ անցքը :

Ի՞նչ պատճառաւ շատրուաններուն ջուրը վեր կը ցատքէ .